

Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto 22.10.2021

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022 teemana ”Mitä toimia tarvitaan lasten ja nuorten heikentyneen oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseen koronan jälkeen?”

Kuntaliitto kiittää valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostoa mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022. Kuntaliitto keskittyy lausunnossaan annettuun tärkeään teemaan:

Mitä toimia tarvitaan lasten ja nuorten heikentyneen oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseen koronan jälkeen?

Kuntaliitto muistuttaa, että on jo aiemmissa sivistys- ja tiedejaostolle antamissaan lausunnoissa lausunut esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2022. Lausunto sisältää Kuntaliiton kannanotot yleisen kuntatalouden sekä opetus- ja kulttuuritoimen muiden toimialojen osalta.

Kuntaliiton huomiot toimista lasten ja nuorten oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseksi koronan jälkeen

Peruspalveluiden valtionosuus on merkittävin varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetukseen järjestämiseen vaikuttava rahoitusmekanismi, jota kunnat täydentävät omalla rahoitusosuudellaan. Valtionosuuden heikennykset vaikuttavat näiden keskeisten kasvatus- ja koulutuspalveluiden järjestämisen laadullisiin lähtökohtiin. Samoin ne vaikuttavat yleisesti kuntien mahdollisuuksiin tehdä suunnitelmallisia toimenpiteitä lasten ja nuorten oppimisen ja hyvinvoinnin vahvistamisen osalta koronaepidemian jälkeen. Kuntien kestävä rahoitus pohjaa näiden palveluiden osalta ei tule entisestään heikentää tilanteessa, jossa lasten ja nuorten sekä perheiden hyvinvointiin voidaan ennen kaikkea vaikuttaa kasvatus- ja koulutuspalveluissa.

Varhaiskasvatus ja esiopetus

Kuntaliitto muistuttaa, että varhaiskasvatukseen on ollut mahdollista osallistua koko koronapandemian ajan. Myös esiopetusta on järjestetty normaalisti. Hallituksen tavoitteena on edelleen nostaa lasten osallistumista laadukkaaseen varhaiskasvatukseen, mikä onkin pienten lasten oppimisen ja hyvinvoinnin tukemisen kannalta tärkeää. On kuitenkin huomioitava, että kelpoisen henkilöstön saatavuudessa on tällä hetkellä huomattavia haasteita. Vaikuttaa siltä, että koulutettua henkilöstöä ei ole riittävästi, jolloin esimerkiksi erilaisten lasten oppimista ja hyvinvointia tukevien toimien toteuttaminen varhaiskasvatuksen osalta vaarantuu. Kuntaliitto esittää vakavan huolen varhaiskasvatuksen kelpoisen henkilöstön riittävän saatavuuden turvaamisen osalta. Toimenpiteitä tarvitaan välittömästi. Asia ei ole yksin kuntien ratkaistavissa.

Varhaiskasvatuksessa moni kehittämistoimenpide sisältyy varhaiskasvatuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelmaan osoitettuun yhteensä 80 milj. euron rahoitukseen vuonna 2022. On syytä pohdita, turvaako avustuksina jaettava rahoitus esimerkiksi kelpoisen henkilöstön saatavuutta. Lisäksi varhaiskasvatuksen osalta tarvitaan laajaa moniammatillista yhteistyötä esimerkiksi koronan jälkeisen lasten hyvinvoinnin ja oppimisen tukemiseksi. Kyse on usein koko perheen tilanteesta. Kuntaliitto esittää huolensa siitä, että varhaiskasvatuksen osalta sinällään perustellut lakimuutokset ja niiden toimeenpano sekä koronan jälkeisestä lasten oppimisen ja hyvinvoinnin tukemisesta syntyvät tarpeet eivät määritellyn rahoituksen osalta ole tasapainossa. Jatkuvat

ja nopealla aikataululla tehtävät palvelun järjestämiseen merkittävästi vaikuttavat muutokset lisäävät hallintotyötä myös lasten kanssa suoraan työtä tekevien henkilöstöryhmien osalta. Tämä vaikeuttaa entisestään laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamista. Paikalliset tarpeet tunnistetaan parhaiten kunnissa ja eri varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen kohdennettujen valtakunnallisten toimien tulisi jättää pelivaraa paikallisten toimintojen toteuttamiseksi parhaalla mahdollisella tavalla.

Perusopetus

Perusopetuksessa syyslukukausi käynnistyi siitä lähtökohdasta, että oppivelvollisuusikäisten perusopetus järjestetään kouluissa lähiopetuksena eikä tuntijaosta tai opetussuunnitelman perusteista ole mahdollista poiketa. Kunnista on kerätty kattavasti tietoa myös viranomaisten toimesta koronaepidemian vaikutuksista opetuksen järjestämiseen ja koulujen toimintaan.

Koronaepidemia on osoittanut, että perusopetuksessa ei ole kyetty varautumaan vakaviin poikkeus- ja häiriötilanteisiin. Jatkossa olisi tärkeää, että perusopetusta koskevaan lainsäädäntöön lisätään pysyvät säännökset normaaliolojen poikkeus- ja häiriötilanteisiin, joilla on vaikutuksia opetuksen järjestämiseen. Jokaisessa peruskoulussa olevan oppivelvollisuusikäisen oppilaan etu on se, että lainsäädännön kautta luodaan valmiudet toimia, mutta myös turvataan oppilaiden opetus. Kunnan velvoitteista kaikissa tilanteissa tulisi säätää selkeästi laissa.

Perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelman toimeenpanoa jatketaan suunnitelman mukaisesti vuonna 2022. Ohjelmaan esitetään kohdennettavaksi 75 milj. euroa. Mikäli kunnat perusopetuksen järjestäjinä haluavat kehittää toimintaansa ohjelman tavoitteiden mukaisesti, edellyttää tämä valtionavustusten osalta omarahoitusosuutta. Oikeus oppia -ohjelman mukaiset työryhmät jatkavat työskentelyä vahvistettujen aikataulujen mukaisesti. Koronapandemian pitkittyminen ei ole johtanut ohjelman tavoitteiden tai rahoituksen jaon painopisteiden muutokseen.

Perusopetuksen yhteyteen kytketyt muut toiminnot

Kunnat järjestävät lapsille ja nuorille koulupäivän yhteydessä monipuolista hyvinvointia tukevaa vapaa-ajan toimintaa. Näihin toimintoihin ohjautuu monikanavaisesti rahoitusta. Kuntien järjestämään perusopetuslain mukaiseen aamu- ja iltapäivätoiminta kohdennetaan 50,24 milj. euroa. Valtionavustuksien kautta harrastamisen Suomen malliin kehittämiseen kohdennetaan 14,5 milj. euroa ja vakiintuneempaan koululaisten kerhotoimintaan 2,865 milj. euroa. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että nämä toiminnot tunnistetaan omalta osaltaan edistävän lasten ja nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja, että kunnat tunnistetaan tämän kokonaisuuden kannalta keskeisimmäksi tahoksi. On tärkeää, että jatkossakin Suomen mallin rahoitus ohjataan kuntien kautta maksuttomaan vapaa-ajantoimintaan. Kuntaliitto pitää ongelmallisena, että Suomen mallia varten luotiin oma erillinen erityisavustus, vaikka hallitusohjelman kirjaus olisi mahdollistanut näiden kolmen tavoitteiltaan samankaltaisten toimintojen yhteiskehittämisen.

Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen kokonaisuus

Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen järjestäjille on myönnetty noin 40 milj. euroa valtionavustusta koronaepidemian vaikutusten tasoittamiseksi tämän ja vuoden 2022 aikana. Noin 230 kunnalle myönnettiin avustusta. Kuntaliiton mukaan avustus on ollut tarpeellinen. Viimeisimmät kouluterveyskyselyn tulokset antavat viitteitä siitä, että vaikka korona-ajasta huolimatta oppilaat edelleen ilmaisevat tyytyväisyyttä elämäänsä monella osa-alueella, on lasten ja nuorten hyvinvoinnissa tapahtunut uudenlaista polarisoitumista aiempiin vuosiin verrattuna. Vaikutukset voivat olla hyvinkin yksilöllisiä. Kuntaliiton näkemyksen mukaan koronaepidemia voi aiheuttaa kauaskantoisia hyvinvointivajeita, joiden laajuutta ja vaikutuksia ei voida tässä vaiheessa kaikilta osin vielä arvioida. Lasten ja nuorten sekä perheiden kokonaisvaltaiseen tukemiseen pandemian jälkeen tarvitaan aktiivisia toimia, joissa varhaiskasvatuksella ja perusopetuksella on omat tärkeät roolinsa. Toimenpiteiden tulisi olla paikallisesti ratkaistavissa ja rahoituksen jatkossakin joustavaa ja pitkäjänteisempää. Kuntaliitto pitää seurannan jatkamista tärkeänä, mutta toteaa lisäksi, että vuosittaisilla valtionavustuksilla voidaan

huomattavasti rajatumminkin kehittää pitkäjänteisiä lasten ja nuorten oppimista ja hyvinvointia tukevia toimintoja.

Oppilas- ja opiskeluhuollon palvelujen kehittäminen lasten ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta

Koulutuspoliittisen selonteon mukaan oppilas- ja opiskeluhuollon palvelujen toteutumista ja mitoituksen riittävyttä seurataan ja arvioidaan, tarvittaessa lisätään resursseja varmistamaan nopea palveluun pääsy. Opiskeluhuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja koko kouluyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi lapsilla ja nuorilla on la-
kisääteinen oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon.

Oppilas- ja opiskelijahuollon palveluja perusopetuksessa ja toisella asteella vahvistetaan julki-
sen talouden suunnitelmaa koskevassa selonteossa. Toimenpiteeseen kohdennetaan 20 milj.
euroa vuodelle 2022 ja 29 milj. euroa vuodelle 2023. Hyvinvointialueiden muodostaminen vai-
kuttaa oppilas- ja opiskelijahuollon yhteistyörakenteisiin ja yhdyspintaan kuntien sekä opetuk-
sen ja koulutuksen järjestäjien osalta. On tärkeää, että oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia
tukevat palvelut toimivat saumattomasti ja laadukkaasti jatkossakin. Koronaepidemian vaiku-
tusten arvioidaan lisäävän palvelutarvetta.

Kuntaliitto toteaa, että oppilas- ja opiskeluhuoltopalvelut ulottuvat perusopetuksen ja toisen
asteen lisäksi esiopetukseen. Näin palvelua ei vain järjestetä laajalla määrällä lapsia ja nuoria
vaan myös hyvin eri ikäryhmille erilaisine tarpeineen ja painopisteineen. Kuntaliitto ei ole kan-
nattanut sitä, että opiskeluhuoltoa vahvistetaan sitovilla henkilöstömitoituksilla tilanteessa,
jossa henkilöstön saatavuudessa on haasteita. Myöskään kelpoisuusvaatimuksia ei tulisi tiu-
kentaa. Kuntaliiton on katsonut, että oppilas- ja opiskeluhuollon kokonaisuuden kannalta on
erityisen tärkeää panostaa kuntien, koulutuksenjärjestäjien ja hyvinvointialueen välisiin yhteis-
työrakenteisiin palveluiden toimivuuden varmistamiseksi. Opiskeluhuollon kokonaisuus edel-
lyttää yhteistyötä kaikilla tasoilla, valtakunnallisesta ohjauksesta kuntien, koulutuksenjärjestä-
jien ja hyvinvointialueiden yhteiseen johtamiseen ja kehittämiseen ja sitä kautta arjen asiakas-
prosesseihin. Alueellinen yhteistyö on kunnille uusi tehtävä, joka vaatii panostusta. Yhteistyötä
ei rakenneta eikä ylläpidetä ilman siihen osoitettua työaikaa ja resursseja.

Lukiokoulutus

Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2022 talousarvioksi ei sisällä lainkaan korjausta lukio-
koulutuksen rahoitusasemaan. Lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmässä oleva rahoitus kasvaa,
mutta kasvu johtuu kustannustason noususta sekä uusista ja lisääntyvistä velvoitteista. Valtio
kohdistaa lukiokoulutukseen joka vuosi noin sadan miljoonan euron rahoitusleikkauksen
(996,13 €/opiskelija), johon vuoden 2022 talousarvioesitys ei ole tuomassa muutosta. Kunta-
liitto pitää kestävämmänä lukiokoulutuksen rahoitusleikkausten jatkumista.

Rahoitusleikkausten jatkuminen vaarantaa mahdollisuudet korjata puutteita nuorten oppimi-
sessa ja hyvinvoinnissa. Leikkausten jatkuminen merkitsee sitä, että koulutuksen järjestäjillä ei
ole riittäviä mahdollisuuksia tukea nuorten oppimista ja hyvinvointia. Hallituksen esitys valtion
vuoden 2022 talousarvioksi merkitsee siis noin sadan miljoonan euron rahoitusleikkausta ver-
rattuna lukiokoulutuksen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin. Rahoitusleikkauksen suu-
rus vastaa esimerkinomaisesti noin 1500 opettajan kustannuksia. On selvää, että valtion ra-
hoitusleikkausten jatkuminen asettaa koulutuksen järjestäjät eriarvoiseen asemaan ja heiken-
tää mahdollisuuksia tukea riittävästi nuorten oppimista ja hyvinvointia.

Hallitus esittää hallituksen tulevaisuusinvestointien osana olevaan lukiokoulutuksen laatu- ja
saavutettavuusohjelmaan toiselle vuodelle eli vuodelle 2022 kuluvaan vuoteen verrattuna 5
miljoonan euron lisärahoitusta. Rahoitus (5 milj. euroa vuonna 2021 ja 10 milj. euroa vuonna
2022) on määräaikaista, eikä auta lukiokoulutuksen pysyvään rahoitukseen tehtyjen leikkausten
kompensoinnissa. Tällä hetkellä lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmän leikattu rahoitus ei riitä
kattamaan lukiokoulutuksen järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia. Kuntaliitto katsookin,
että valtion tulee palauttaa lukiokoulutuksen rahoitus vastaamaan yhteiskunnan lukiokoulu-
tukselle asettamia velvoitteita poistamalla opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettuun

lakiin lisätty rahoitusleikkaus (L 1705/2009, 23b §). Tällöin koulutuksen järjestäjät pystyisivät paremmin tukemaan nuorten oppimista ja hyvinvointia.

Kuntaliitto muistuttaa, että koronapandemian aiheuttama oppimis- ja hyvinvointivaje vaatii pitkäjänteistä tukea. Samanaikaisesti on syytä muistaa, että nuori on lukiokoulutuksessa keskimäärin vain kolme vuotta. Lisäksi lukiokoulutukseen on siirtynyt opiskelijoita, joilla on pandemiasta johtuvaa perusopetusaikaista oppimis- ja hyvinvointivajetta. Tämän takia on tärkeää, että lukiokoulutuksen järjestäjillä on mahdollisuus vahvistaa tukeaan oppimis- ja hyvinvointivajeen korjaamiseksi. Hallituksen esitys valtion vuoden 2022 talousarvioksi ei tue tätä pyrkimystä, sillä se sisältää noin sadan miljoonan euron rahoitusleikkauksen jatkumisen. Tämä leikkaus tulee Kuntaliiton mielestä poistaa välittömästi, jotta kunnilla ja koulutuksen järjestäjillä on tosiasiallinen mahdollisuus vahvistaa tukeaan nuorten oppimisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Ammatillinen koulutus

Opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen osoitetaan osana hallituksen tulevaisuusinvestointeja 70 milj. euron lisärahoitus vuodelle 2022. Vuonna 2017 toteutetun ammatillisen koulutuksen uudistuksen arvioitiin tuovan kustannussäästöjä jopa 256,5 milj. euroa (HE 39/2017 vp). Pelkästään työpaikalla järjestettävän koulutuksen lisääntymisen arvioitiin tuovan 92,2 milj. euron säästöt. Käytäntö on osoittanut, että kustannusvaikutusten arvioinnin perusteella ammatillisen koulutuksen rahoitukseen tehdyt leikkaukset olivat täysin ylimitoitettuja.

Valtion talousarviossa opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen osoitetaan osana hallituksen tulevaisuusinvestointeja 70 milj. euron lisärahoitus vuodelle 2022. Vuonna 2021 tämän lisärahoituksen määrä oli 80 milj. €. Käytännössä tämä tarkoittaa siis 10 milj. €:n vähennystä ammatillisen koulutuksen rahoitukseen. Vuodelle 2023 ei enää tätä lisämäärärahaa ole varattu. Näin ollen ammatillisen koulutuksen rahoitus vähenee opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen osoitettujen tulevaisuusinvestointien osalta 80 milj. €:lla vuoden 2021 rahoitukseen verrattuna.

Koronan aiheuttamien oppimis- ja hyvinvointivajeiden korjaaminen edellyttää pitkäjänteistä tukea ja siihen varattavaa rahoitusta. Huomioon on myös otettava, että perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen siirtyneellä ikäluokalla on koronan aiheuttamaa perusopetuksen aikaista oppimis- ja hyvinvointivajetta, jota toisella asteella joudutaan paikkaamaan.

Kuntaliitto painottaa, että koronapandemian aiheuttamat haittavaikutukset nuoriin vaativat pitkäjänteisiä toimia. Ammatillisen koulutuksen valtionosuusrahoituksen tulee olla riittävä, jotta ammatillisen koulutuksen järjestäjillä on tosiasialliset mahdollisuudet järjestää koulutusta toimintalainsäädännön mukaisesti. Riittävän rahoituksen merkitys korostuu oppivelvollisuuden laajentumisen myötä. Kuntaliitto katsoo, että ammatillisen koulutuksen perusrahoitusta tulee korottaa pysyvästi 80 milj. euron määrärahalta.

Valtion talousarvioesitys vuodelle 2022 ja kuntatalouden näkymät

Vaalikauden alusta lähtien valtion päätökset ovat lisänneet kuntien menoja kaikkiaan noin 1,2 mrd. eurolla vuoden 2022 tasolla. Kuntien tuloja on vastaavana aikana lisätty valtiovarainministeriön mukaan noin 1,5 mrd. eurolla. Vaalikaudella kuntataloutta on heiluttanut myös koronapandemia. Kuntatalouden koronatuet ylsivät vuonna 2020 noin 2,97 miljardiin euroon. Vuodelle 2021 kuntien koronatukia on budjetoitu 2,46 miljardia euroa, mutta terveysturvallisuuden kohdistuvan tuen lopullinen taso on yhä linjaamatta. Kuntien valtionosuuksia leikataan vuonna 2022 aikaisemille vuosille myönnettyjen koronatukien vuoksi.

Sanna Marinin hallitus tekee kuntien peruspalvelujen valtionosuusleikkauksen 2022

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitteita edistetään kuntataloudessa vuonna 2022 niin pysyville tehtävien laajennuksilla, tulevaisuusinvestoinneilla kuin EU-elvytyspaketin investointiohjelmilla. Valtion talousarvioehdotus vuodelle 2022 ei sisällä enää koronapandemian vaikutusten kompensointiin liittyviä kuntapäätöksiä, minkä vuoksi valtion kuntatalouteen kohdistamien tukitoimien euromäärä pienenee. Valtion toimenpiteiden yhteisvaikutus on vuonna 2022 kuntataloutta heikentävä.

Suuri osa Sanna Marinin hallituksen päättämistä julkisen sektorin tehtävien lisäyksistä tai laajennuksista on käynnistetty jo aikaisemmin tällä hallituskaudella, mutta päätösten kustannusvaikutukset nousevat asteittain. Vuonna 2022 kuntien kustannusten arvioidaan nousevan hallituksen päätöksistä johtuen noin 120 miljoonalla eurolla. Kuntien valtionosuuksia nostetaan kunta-valtio-suhteessa vastaavalla määrällä.

Kunnille korvataan myös lakisääteisten tehtävien arvioitu 2,5 prosentin kustannusten nousu, muut laskentatekniset muutokset sekä valtion päättämistä veroperustemuutoksista kunnille aiheutuneet verotuottomenetykset.

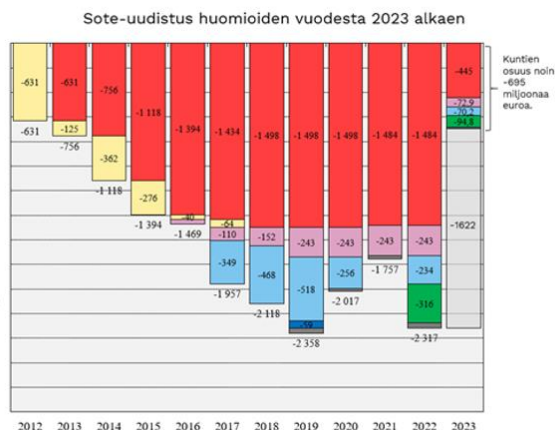
Valtionosuutta lisäävien tekijöiden ohella valtion linjaukset sisältävät kuitenkin myös huomattavan ison valtionosuusleikkauksen, sillä lakisääteinen peruspalveluiden kustannustenjaon tarkistus^[1], +564 milj. euroa, jätetään huomioimatta. Kustannustenjaon tarkistuksen huomioimatta jättäminen tai ”neutralisointi” on siis puhdas valtionosuusleikkaus. Kuntien peruspalveluiden valtionosuutta korotetaan kuitenkin erillisellä noin 246 miljoonan euron korotuksella. Nettona edellä mainitut päätökset vähentävät kuntien valtionosuutta pysyvästi noin 320 miljoonalla eurolla. Leikkausta perustellaan kuntatalouden mittavilla koronatuilla vuonna 2020 sekä vuonna 2021.

Kuntien valtionosuutta leikataan vuodesta 2022 alkaen pysyvästi myös ns. kiky-vähennyksellä, joka pienentää kuntien peruspalveluiden valtionosuusrahoitusta 234 miljoonalla eurolla. Vähennys viedään valtionosuusprosenttiin, vaikka kunta-alan työmarkkinaratkaisussa luovuttiin pääosin kilpailukykyopimukseen liittyneestä työajan pidennyksestä.

Yhteensä Sanna Marinin kuntatalouteen vuonna 2022 kohdistama valtionosuusleikkaus nousee siis reiluun 550 miljoonaan euroon.

Vuosien 2012-2023
leikkausten vaikutus
kuntien peruspalvelujen
valtionosuuteen
milj. €
Lähde: Kuntaliitto
Päivitetty: 26.5.2021 MM

- Ko. vuoden uusi valtionosuusleikkaus
- Aikaisempien leikkausten kumulatiivinen summa
- Indeksikorotusten jäädyttäminen
- Kiky-sopimukseen perustuva leikkaus
- Kustannustensaajan tarkistuksen ylimääräinen kiky-leikkaus (59 milj. €)
- Digitalisaatiorahan, harkkarien ja yhdistymisavustusten rahoitus (yht. 20-40 milj.€)
- Kustannustensaajan tarkistuksesta maksamatta jätetty osuus (316 m€)

Kuntaliitto
Kommunförbundet

Yleiskatteellisen valtionosuuden ohella ministeriöt myöntävät vuonna 2022 kunnille ja kuntayhtymille myös erikseen haettavia valtionavustuksia. Avustusten yhteismäärä on vuonna 2022 noin 1,3 miljardin euroa, kun vuodelle 2021 avustuksia budjetoitiin peräti kolmella miljardilla eurolla. Vuoden 2021 avustussummaa kasvattaa oletus terveysturvallisuuteen liittyvien koronakorvausten määrästä. Vuonna 2022 keskeisimmät valtionavustusohjelmat liittyvät STM:n sektorilla käynnissä olevaan palvelurakenteen ja tulevaisuuden sote-keskuksen kehittämiseen sekä OKM:n harkinnanvaraisiin valtionavuksiin. Valtionavustuksista noin 134 miljoonaa euroa rahoitetaan EU:n elpymis- ja palautumistukivälineestä.

Kuntien valtionavut (laskennalliset valtionosuudet, valtionavustukset ja veromenetysten korvaukset) yhteensä ovat vuoden 2022 talousarvioesityksessä 13,0 mrd. euroa, mikä on 1,1 miljardia euroa vähemmän kuin vuonna 2021. Jos koronatukien vaikutus jätetään huomioimatta vuosilta 2020 ja 2021 niin valtionapujen määrä kasvaa vuonna 2022.

Valtion toimenpiteet heikentävät kuntataloutta vuonna 2022

Sanna Marinin hallituksen linjausten tavoitteena on pitää kuntatalous neutraalina päätöspäätösten toimien suhteen. Kunnille korvataan hallituksen tehtävien lisäyksistä tai laajennuksista aiheutuvat lisämenot tai tulomenetykset täysimääräisesti. Lisäksi hallitus kompensoi kunnille veroperusteiden muutoksista aiheutuneet verotuottomenetykset ja on sitoutunut valtionosuusleikkausten päättymiseen. Hallitus on ohjannut kuntatalouteen myös koronatuokea kuntien toimintakyvyn turvaamiseksi koronapandemian keskellä. Hallituksen kunnille ohjaamien kompensatioiden ja vastaavien kustannusten kunnittainen kohtaanto vaihtelee kuitenkin paljon.

Vuonna 2022 Sanna Marinin hallituksen tavoitteet kuntatalouden tukemiselle eivät toteudu, sillä päätöksiin sisältyy kuntien valtionosuuksiin kohdistettu uusi leikkaus. Yhteensä valtion toimenpiteet heikentävät kuntataloutta peräti 1,2 miljardilla eurolla, mutta valtaosa heikennyksestä aiheutuu koronatukien päättymisestä. Kun kokonaisuudesta vähennetään koronatuotet ja muut kustannusten kompensointiin kohdistetut valtionavut niin hallituksen toimenpiteiden yhteisvaikutus heikentää kuntataloutta noin 550 miljoonalla eurolla vuonna 2022 verrattuna kustannustason muutosten huomioimiseen täysimääräisesti. Leikkaus on asukasta kohden noin 100 euroa.

Kuntien perusrahoitukseen kohdistettu leikkaus tarkoittaa sitä, että kunnat joutuvat rahoittamaan vuonna 2022 kokonaan niin kuntatalouteen kohdistuvat uudet ja laajenevat tehtävät kuin monet muutkin käynnistytävät kehityshankkeet. Jos kunnan tulorahoitus ei ole riittävällä tasolla niin kunnat joutuvat käynnistämään uusia sopeutusohjelmia vuoden 2022 aikana.

Kuntatalouden näkymät

Vaikka kuntatalousohjelmaa varten laaditun kuntatalouden kehitysarvion lähtökohdat vuodelle 2022 ovat erittäin myönteiset (kansantalous kasvaa, koronapandemia väistyy pois) niin kuntatalouden tila heikkenee vuonna 2022 dramaattisesti.

Ennusteen mukaan kuntatalouden toimintakate heikkenee vuonna 2022 lähes kahdella miljardilla eurolla, kun toimintamenot kasvavat ja toimintatulot pienenevät. Samaan aikaan kuntien muu tulokehitys on vaimeaa, sillä kuntien tärkein tuloerä, verotulot, ei kasva kuntien korotetun yhteisövero-osuuden poistumisen myötä. Vaimeaa verotulokehitystä paikkaa jonkin verran valtionosuuksien kasvu, mutta siitäkin huolimatta kuntatalouden tilikauden tulos painuu ensi vuonna lähelle nollaa.

Kuntien investointien oletetaan pysyvän vuonna 2022 kuitenkin korkealla tasolla. Sen vuoksi kuntien toiminnan ja investointien rahavirta painuu noin 1,5 miljardia euroa miinukselle ja kuntien lainakanta kasvaa vastaavalla määrällä. Ennusteessa ei ole huomioitu kuntien omia sopeutustoimia velkaantumisen hillitsemiseksi vuonna 2022. Talouden sopeutumispaineet kohdistuvat kaikkiin kuntakokoryhmiin.

Kuntatalouden ennusteeseen sisältyy hyvin suuria epävarmuuksia muun muassa koronapandemian, kuntien saamien koronakorvausten sekä lähestyvän sote-muutoksen taloudellisten vaikutusten vuoksi niin vuonna 2022 kuin sen jälkeenkin.

Opetus- ja kulttuuritoimen hallinnonala

Valtioneuvoston koulutuspoliittisessa selonteossa (VNS 1/2021 vp) korostetaan tarvetta koulutuksen perusrahoituksen vahvistamiseksi. Kuntaliitto kannattaa vahvasti tätä tavoitetta, koska koulutuksen perusrahoitus on jatkuvasti vähentynyt ja rahoitusta on tilkitty määrällä- kaisilla avustuksilla. Jos tarkastellaan Valtioneuvoston selontekoa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022–2025 (VNS 3/2021 vp) voidaan todeta, että siinä ei ole toimenpiteitä, joilla koulutuksen perusrahoitusta vahvistettaisiin.

Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuusrahoitukseen esitetään tehtäväksi indeksikorotus lukiokoulutukseen, taiteen perusopetukseen, museoille, teattereille ja orkestereille sekä vapaa-ajan sivistystyöhön. Näihin tehtäviin on valtion säästötoimenpiteenä tehty yksikköhintara- hoitukseen kohdistuvat vähennykset, jotka ovat lainsäädännössä pysyväisluonteisia. Pysyväis- luonteinen valtionosuusrahoituksen vähentäminen ei ole perusteltua, vaan opetus- ja kult- tuuritoimen rahoituslain 23 b ja 35 a sekä vapaan sivistystyön lain 11 b -pykälät tulisi ku- mota.

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että lakisääteinen valtionosuusrahoituksen indeksikorotus sekä valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon sekä kustannustason tarkistus toteute- taan vuonna 2022.

Ennaltaehkäisevä ja hyvinvointia edistävä toiminta

Hyvinvoinnin lisääminen on huomioitu selonteossa yleisellä tasolla olevana tavoitteena, mutta siihen ei ole osoitettu erityisiä toimenpiteitä tai tavoitteita. Hyvinvoinnin osalta painotukset nousevat esiin työllisyyden hoidon osa-alueella. Koulutuspalveluiden osalta painotukset liitty- vät vahvasti korona-ajan aiheuttamien haittojen torjuntaan. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rooli tiedostetaan ja huomioidaan myös ennakoina toimintana kustannusten kasvupaineita vähentävänä toimintana.

Suomi on sukupuolten välisen tasa-arvon edelläkävijä ja yksi maailman johtavia maita liitty- vät tasa-arvon edistämiseksi. Johdonmukainen työ ja resursointi sukupuolten välisen tasa- arvon vahvistamiseksi on kuntien näkökulmasta erityisen tärkeää, koska kunnilla on laaja laki- sääteinen velvollisuus tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen osalta. Kuntaliitto pitää

myönteisenä, että kansainvälisen tasa-arvopalkinnon valmistelu- ja koordinaatiotyö on siirtynyt valtioneuvoston kansialta sosiaali- ja terveysministeriölle ja kokonaisuuden toteutukseen on osoitettu määrärahaa.

On myös tärkeää, että erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia nuoria tuetaan riittävästi matkalla aikuisuuteen ja varmistetaan heidän palveluidensa sujuvuus sekä että osallisuutensa yhteiskunnassa. Tästä näkökulmasta Kuntaliitto kiinnittää huomiota siihen, ettei selonteko julkisen talouden suunnitelmasta tarkastele riittävästi hallitusohjelmaan kirjattua jälkihuollon kehittämistä.

SUOMEN KUNTALIITTO

Jarkko lahtinen
Kehittämispäällikkö